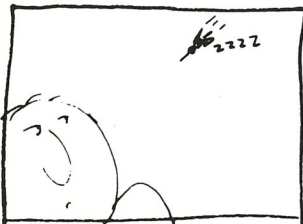

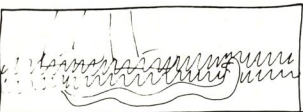
De AGO verzekert tegen:

Aalmoezen
aanstekelijke griep-
patiënten

**aanvallende malaria-
muskieten**

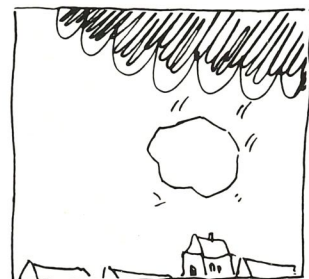
aanvallende reebokken
aanvaringen
aanzwellende storm
aardigheidjes van
practical jokers
abusievelijk links
afslaande legertrucs
abuizen
achteromkijkende stuur-
lui
achteruitrijdende
tractoren

addertjes (onder 't gras)
afbrekende bruggehoofden
afdankertjes
afdrijvende waarde-
papieren
aftandse asfaltweggetjes
alligators
almaar moeten vragen
andere auto's
andere schepen
andermans onkunde
armoe op de oude dag
averij

Bacillen en bacteriën
bakfietsen met
ondeugdelijke remmen
bedorven viskoekjes
beginnelingen op de weg
Bello de hond van de
buren
beren
besmette appeltjes
beten van de brilslang
betuttelen
bijtende bouviërs
bijziende discusswerpers
blunderen
Boris Boef
boterzachte bermen
brand

ago
verzekeringen

**buitengewoon grote
hagelstenen**

Cacteeën op stoelzittingen
catastrofaal manœvreren
met glaswerk
chauvinistische supporters
chirurgische ingrepen
colonnes rode mieren
cyprese katten op
vierbaanswegen

**Dankbare sint-bernards-
honden**
debuterende behangers
demarrerende fietsen-
dieven
derderangs klusjesmensen
desastreus optredende
zeeëgels

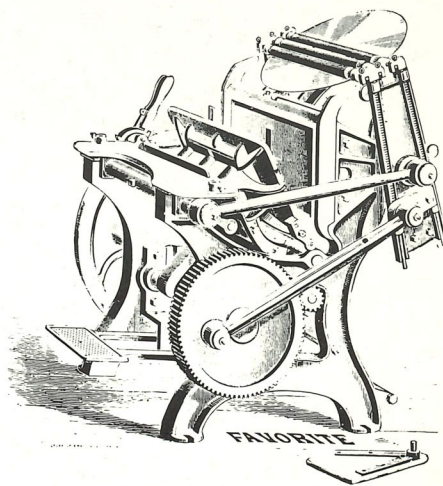
De Zware Jongens
dichtklappende deuren
diepe ravijnen
diepe armoede
dinges
doelbewuste everzwijnen
domme dingen
doorgaand verkeer
door rood licht lopen
van je hond
driedubbel overgehaalde
kwajongensstreken

(Voor de volledige lijst
verwijzen wij u naar uw
assurantie-adviseur.)

**zo'n drukpers
vindt u nog bij ons,**

als museumstuk...

Wij zijn erg
blij met dat
oude drukpersje.

't Doet ons
terugdenken
aan die tijden,
van vakmanschap.

Dat vakmanschap hebben we nog, want ook
vandaag-de-dag besteden we alle aandacht aan
het werk, dat onze opdrachtgevers ons toevertrouwen.
De persen zien er nu anders uit...
Ons kwaliteitsgevoel is gebleven.

bv drukkerij g. j. van amerongen
nederlandse screendrukindustrie bv

amsterdamseweg 59 amersfoort
tel. 033-16349

*Tijdschrift voor verleden en heden
van Oost Utrecht.
Tevens officieel orgaan van
de Stichting Museum Flehite en
de Oudheidkundige Vereniging Flehite.
12e jaargang nr. 1, maart 1980*

Flehite

De AGO verzekert alles (en nog wat).

FLEHITE proficiat..

En dat mét en door Flehite het museum mag gedyen, tot vreugde van allen die eigen stad en land een warm hart toedragen. En dat meer en meer mensen de rijkdom mogen ontdekken van ons oud cultuurgoed.

Intussen gaan wij van Beco Projekten nijver door met het inrichten van kantoren en scholen, direktiekamers en konferentiezalen, van banken en tehuizen, en desgewenst van musea.

Bel voor een programmapresentatie in Hoevelaken

De permanente expositie van 10.000 m² overtuigt u van de brede mogelijkheden van Beco Projekten. Uiteraard komen wij ook graag met uitvoerige informatie bij u. Bel in elk geval om een dokumentatiemap, de sleutel tot solide zekerheid in projecten-inrichting.

**BEKO
projekten**

Hoevelaken - Hogebrinkerweg 4
Tel. 03495-5224

De Kamerbeek Groep

Gespecialiseerde bedrijven op het gebied van onroerende goederen, verzekeringen, sparen, beleggingen, financieringen en pensioenadviezen. Ons Amersfoorts advieshuis vindt u aan de Bergstraat 9-11. Vakmensen geven u daar, door harmonieus samenspel, een optimaal advies. Voor u een hele zorg minder. Kunt u met een gerust hart naar Flehite gaan. Misschien zien we elkaar nog...

Flehite

Inhoud:

Een historische dag	3
<i>Eva van Gameren</i> Amersfoort in 1629	4
<i>G. Brouwer</i> Berlage in Baarn (2)	8
Boekbesprekingen	10/17
Aanwinsten	12
Kroniek	14
Varia	17
<i>Op het omslag:</i> Adri Pieck, Huizen hoek St. Annastraat - Kamp	

Redactie:

drs. B. G. J. Elias, *hoofdredacteur*
C. Broekhuijsen, dr. J. A. Brongers,
dr. W. J. de Boone, dr. J. Hovy,
drs. R. M. Kemperink, drs. W. J. van Tent
en ir. P. Wassink

Redactieadres, abonnementen, advertenties:

Museum Flehite, Breestraat 82, Amersfoort.
Telefoon: 033-19987.
Flehite verschijnt elk kwartaal.

Abonnementen:

Leden Oudheidk. Vereniging Flehite: gratis.
Abonnementen: f 20,-;
instellingen: f 30,- per jaar.
Gronr. 437683 t.n.v. administrateur
tijdschrift Flehite, Amersfoort.

Museum Flehite:

Westsingel 50, Amersfoort.
Telefoon: 033-19987.
Geopend 10-17 uur.
Zaterdag en zondag 14-17 uur.
Maandag gesloten.

Oudheidkundige Vereniging Flehite:

Secretaris: drs. W. J. van Tent,
Constantijngaarde 4, Hoevelaken.
Lidmaatschap: f 32,50.

Een historische dag

2 November 1979 was een historische dag: heropening van het museum en de viering van het 100-jarig bestaan van Vereniging en museum.

Donderdagavond 1 november was er al een kleine warming up geweest door de ontvangst van de buurtbewoners en betrokkenen bij de bouw — van degenen, die 'last' veroorzaakt hadden en hun 'slachtoffers'. Uit de geanimeerde stemming bleek dat een en ander gelukkig in de praktijk nogal meeviel. Plezierig was ook de mededeling van aannemer Heilijgers, dat een aantal bedrijven, die bij de restauratie een rol gespeeld hadden, nieuwe zitelementen zouden schenken. De volgende dag zou ook de gemeente Amersfoort een aandeel in dit geschenk overhandigen. Architect Bakker bood enkele prachtige boeketten van droogbloemen aan en ook de buurtbewoners lieten zich niet onbetuigd.

2 November begon al met de nodige spanning. Zou op de veiling van Mak van Waay een beeldje van Johan van Oldebarnevelt aangekocht kunnen worden? De verheugende uitslag kunt U elders in dit blad lezen.

Het officiële gedeelte vond die middag plaats in de St. Aegtenkapel omdat gevreesd werd, dat het zaaltje in het museum te klein zou zijn. De Aegtenkapel bleek ook te klein! Naast dr. Jan den Tex, die Oldenbarnevelt's tevredenheid over het nieuwe museum overbracht, waren de sprekers: de voorzitter van de Vereniging, de plaatsvervangend voorzitter van de Stichting en de burgemeester van Amersfoort.

Drs. D. Bakker schetste in het kort een beeld van 100 jaar verenigingsleven. Ook ging hij in op de toekomstige activiteiten, met name op

het gebied van de zorg voor de historische monumenten.

Ir. P. Wassink kon uit een iets minder lange geschiedenis putten, immers de Stichting moet haar eerste lustrum nog viëren. Zijn betoog kenmerkte zich door grote dankbaarheid over wat in de laatste jaren bereikt was. Maar de komende jaren houden een minstens zo grote uitdaging in. Men denke slechts aan de realisatie van de derde fase van het museumcomplex. Burgemeester Vermeer beklemtoonde de regionale functie van het museum en wees daarbij zeer nadrukkelijk op de rol, die de provincie, zijns inziens, daarbij diende te spelen. Symbolisch heropende hij het museum door de onthulling van een monoprnt van Rein Kamphorst van het museum, een geschenk van het personeel. Even later zou hij, onder de feestelijke klanken van de stadstrompetters, het poortje aan de Westsingel openen. De honderden gasten konden daarna zelf de metamorfose van het museum in ogenschouw nemen.

Ook in het museum zelf werden de bezoekers, evenals in de Aegtenkapel, vergast op muziek door leerlingen van de Regionale Muziekschool. Een prettig gevolg van de plezierige samenwerking tussen de verschillende Amersfoortse culturele instellingen. Er was in de Kapel overigens ook nog luitmuziek ten gehore gebracht door Beate Diettmann. Deze muziek was ontleend aan een uiterst zeldzaam 17de eeuws muziekboek van Nicolas Vallet, dat zich in de bibliotheek van het museum bevindt. In het weekend was er een open dag voor de Amersfoortse burgerij. Wederom maakten vele honderden van de gelegenheid gebruik om het herboren Flehite te bezoeken.

Amersfoort in 1629

'in elf dagen geus, paeps, weder geus'¹⁾

Eva van Gameren

In de Nederlandse geschiedenis is er met betrekking tot het jaar 1629 één gebeurtenis, waarbij alle andere zaken in de schaduw worden gesteld. Deze gebeurtenis, nu 350 jaar geleden, was het beleg van 's-Hertogenbosch en de goede afloop daarvan. Onder leiding van Frederik Hendrik werd de stad die tot dan toe onneembaar werd geacht, gewonnen voor de Noordelijke Nederlanden. Ook in Amersfoort zal vreugde geheerst hebben vanwege deze verovering, die het prestige van de jonge Republiek zeer ten goede kwam. De Amersfoorters hadden echter voordat het zover was, zelf ook ondervonden hoe het was in een belegerde stad te verblijven, zij het niet zo lang als de Bosschenaren. Terwijl Frederik Hendrik met het grootste deel van zijn leger in de weer was voor Den Bosch, trachtten de Spanjaarden, dit keer geholpen door Duitse troepen, vanuit het oosten de Republiek binnen te dringen. In augustus kwam als onderdeel van deze manoeuvre een Spaans-Duitse legermacht voor Amersfoort te staan; de stad gaf zich na twee dagen over en had daarna tien dagen te lijden onder de aanwezigheid van vreemde soldaten. Ook toen deze weer weggetrokken waren, bleken de zorgen nog niet voorbij. De stemming in het land was na de overgave bepaald niet welwillend tegenover de Amersfoorters geweest. Er werd een onderzoek ingesteld naar het gedrag van de magistraat en het garnizoen dat ten tijde van de komst van het vijandelijke leger in Amersfoort gevestigd was. Tegen een aantal betrokkenen werden strenge vonnissen geveld.

De Hof, eerste kwart 17de eeuw. Anoniem. Veiling Christies 1979.

Het was niet zo dat de komst van vreemde soldaten voor Amersfoort als een complete verrassing kwam. Al halverwege de maand juli was bekend geworden dat een Spaans leger onder de Zuid-Nederlander Hendrik van den Bergh niet in de buurt van Den Bosch zou blijven, maar door zou trekken om zich bij de IJssel te verenigen met Duitse troepen. Deze vereniging vond 31 juli plaats. De Staten-Generaal moesten nu wel reageren. Als eerste maatregel kregen de IJsselsteden een versterkt garnizoen. Ook werd, zij het zeer aarzeland, begonnen aan de uitbouw van de Grebbelinie (een keten versterkingen en inundaties van de Eem tot aan Rhenen). Maar toen het Spaanse leger weinig blijf van actie gaf, werd dit werk weer stilgelegd. In Amersfoort voelde de magistraat zich niet op haar gemak. Er was wel een aantal soldaten in de stad, maar groot zal het aantal niet geweest zijn. Daar kwam dan nog bij dat de verdedigingswerken van de stad niet best meer waren; de buitengrachten waren ondiep, een stuk muur tussen Utrechtse- en Koppelpoort

was ingestort en over de wallen werd geschreven dat ze *'meer tot vermaeck ende recreatie, als tot resistentie van gewelt ende vijantlicken aanval geappropriert'*²⁾ waren. De magistraat probeerde hulp van elders te halen. Burgemeester Willem van Dam bracht in de Staten van Utrecht Amersfoorts positie naar voren. Hij kreeg echter geen enkele toezegging van hulp. De schepenen Peter de Goyer en Adriaen van Westrenen kregen op 25 juli slechts aanbevelingsbrieven voor Frederik Hendrik los van dezelfde Staten. Zes dagen later hield Van Dam nogmaals een pleidooi in Utrecht; hij drong aan op voltooiing van de Grebbelinie. Op zijn vraag wat Amersfoort in uiterste nood moest doen, kreeg hij geen antwoord. Zijn reactie daarop was dat de Staten dan ook geen hard oordeel over Amersfoort moesten vellen, als er iets zou gebeuren. Het verhaal wordt eentonig: de tocht van Willem van Dam en Peter de Goyer naar Den Bosch waar ze tot Frederik Hendrik werden toegelaten, leverde niets op dan onverschilligheid van de zijde van de

prins. Uiteindelijk zorgden de activiteiten die gemeld werden uit het kamp van Van den Bergh voor een kleine tegemoetkoming aan de wensen van de Amersfoortse magistraat. Het garnizoen werd tot circa zeshonderd man aangevuld en kwam onder leiding te staan van Tertullianus van Dorp. Dit laatste was misschien niet zo bemoedigend, gezien de uitspraak dat Van Dorp zich meestal *'met wijn ende een pijp taback opvulde'*³⁾. Nog enkele beloften inzake wapens en soldaten werden vanuit Utrecht gedaan, maar inmiddels was het al 12 augustus en kwamen meldingen binnen over troepen die vanuit het oosten naderden.

Daarna volgden de gebeurtenissen elkaar in een snel tempo op, zoals we kunnen lezen in het verhaal dat door Willem van Dam geschreven werd toen hij later in de gevangenis verbleef; dit verhaal is nog steeds een belangrijke bron⁴⁾.

Wat gebeurde er achtereenvolgens? In de vroege ochtend van maandag 13 augustus werd aan de zuid-oostkant van de stad een leger zichtbaar (dat later uit zo'n 14.000 man bleek te bestaan) en enkele uren later kwam een boodschapper de stad binnen, die namens zijn opperbevelhebber, graaf Ernst van Montecuculi, de overgave van Amersfoort eiste. Inmiddels was het garnizoen ook in actie gekomen; hun vuur werd 's middags van buiten de stad beantwoord. Toen kwam ook een tweede boodschapper. Ook hij moest onverrichterzake terugkeren: de magistraat kon geen definitief antwoord geven, omdat niet alle leden aanwezig waren (het schijnt dat schepenen Aart van Deuverden thuis zijn roes lag uit te slapen). 's Avonds was de stemming al zodanig omgeslagen dat de burgemeesters en schepenen wilden proberen om met de vijand tot een akkoord te komen, zodat de stad zo weinig mogelijk schade zou lijden. Bij hun overwegingen speelde een rol dat de kruittvoorraad van de stad al

Detail zilveren zoutvat met het wapen van burgemeester Van Hartevelt. Museum Flehite.

tot de helft geslonken was. Daarnaast viel er ook niet op hulp van buiten te rekenen. De officieren van het garnizoen voelden inmiddels ook wel voor een akkoord. Voorlopig echter werd er nog roet in het eten gegooid door Aart van Deuverden. Hij verklaarde zich tegen een dergelijke politiek; zo werd de vereiste eenparigheid van stemmen niet bereikt. Maar de volgende ochtend bleek de vijand schrikbarend dicht genaderd te zijn; er werden voorbereidingen voor een aanval op de muren getroffen. Toen er dan ook weer een boodschapper van Montecuculi op het raadhuis arriveerde, werd met algemene stemmen besloten een eigen boodschapper met die man mee terug te sturen om voorbereidingen voor onderhandelingen te treffen. Dat de situatie gevaarlijk geacht werd bleek wel hieruit dat zestien 'gekwalficeerde' burgers geraadpleegd werden door de magistraat. Van deze regel, door Karel V

in 1544 ingesteld, was tot dan twee maal gebruik gemaakt. In de loop van deze 14e augustus ging ook Willem van Dan naar Montecuculi's tent, waar uiteindelijk de tekst van een akkoord werd opgesteld. Van Dam ging terug met de tekst; zijn collega's, met uitzondering van de andere burgemeester, Van Hartevelt, die zich had teruggetrokken voor een middagslaapje!, keurden de tekst goed, maar drukten Van Dam wel op het hart dat hij er voor moest zorgen dat er die avond nog geen vreemde soldaten in de stad zouden komen. Dat laatste slaagde echter niet. Terwijl Van Dam nog bij Montecuculi was, kwamen er toch soldaten de stad binnen. Hoe dit nu precies kon, was en bleef raadselachtig. Door het vroegtijdig afsluiten van een akkoord waren de Amersfoorters gespaard gebleven voor hevige beschietingen en ander oorlogsgeweld. De artikelen 1 en 5 van het verdrag beloofden bovendien dat aanhangers van de gereformeerde religie niets in de weg gelegd zou worden bij de uitoefening van hun godsdienst. Burgers die de stad wilden verlaten, zouden dat ongestoord kunnen doen. Toch bleven er nog vele onaangenaamheden te doorstaan. Omdat Montecuculi niet op medewerking van de magistraat behoefde te rekenen, verving hij deze door een nieuwe. De plaatsvervangers waren mensen, die onervaren moeten zijn geweest in het bestuurswerk. Hun namen waren tot dan toe nooit voorgekomen op de lijsten van mensen die een openbaar ambt bekleedden. Waren het misschien katholieken, die voorheen uit deze ambten geweerd werden? Het is mij niet gelukt dit te achterhalen. Een voordeel voor de historici is dat er bij deze wisseling ook een nieuwe stadssecretaris kwam die heel wat meer in de resolutieboeken noteerde dan zijn voorganger. Het in de stad gelegeerde garnizoen trok direct al op de 15e augustus weg.

Daarvoor in de plaats kwamen meer dan 1500 vreemde soldaten, ook al stond er in het akkoord dat Amersfoort met ten hoogste 1000 soldaten belast zou worden. De komende dagen werden de Amersfoorters vooral gekweld door de zorg om deze mannen onderdak en voedsel te verschaffen, niet alleen hen, maar ook de vrouwen, kinderen en paarden die in hun gevolg meekwamen. Bij de magistraat regende het klachten over het gedrag van de soldaten; zij roofden en plunderden wat los en vast zat. Ook een ander artikel van het verdrag werd geschonden: burgers, die wilden vertrekken, moesten forse bedragen betalen voor een pas. Ten einde raad stelde de raad toen een remonstrantie op aan het adres van Hendrik van den Bergh.

De brief waarin bij hem om hulp gevraagd werd, is toch verzonden, ook al kwam op 20 augustus het bericht binnen dat Staatse troepen zich meester hadden gemaakt van Wezel. Deze stad was de plaats van waaruit de Spaans-Duitse troepen in de Nederlanden van wapens en voedsel werden voorzien. De verwachting was dan ook dat de legers, ook dat van Montecuculi, zich snel zouden terugtrekken nu deze aanvoerlijn verbroken was. Maar het duurde nog vier dagen voor Amersfoort zijn ongenode gasten zag vertrekken. Wel verliet Montecuculi het huis Randenbroek waar hij zijn intrek had genomen; hij liet het daarna in brand steken. De 24e vond de grote uittocht plaats terwijl de soldaten probeerden nog zoveel mogelijk buit mee te nemen. 's Avonds kreeg de magistraat weer de beschikking over de sleutels van de stad. Oude en nieuwe magistraat samen berichtten aan de Staten van Utrecht dat Amersfoort zich als vanouds onder het gezag van de Staten stelde. De Amersfoorters konden weer op adem komen en de schade opnemen. Iets over dit laatste weten wij omdat er lijsten met schade-opgaven bewaard zijn gebleven⁵⁾.

Penning op het herovering van Den Bosch met vermelding van de bevrijding van Amersfoort.

De burgers mochten op het stadhuis hun geleden schade komen aangeven. De schade varieerde nogal: van bijvoorbeeld fl. 20, noodgedwongen uitgegeven voor een pas om de stad uit te komen, tot fl. 659 voor het verlies van drie paarden, wollen stof en koperen en tinnen voorwerpen. Als totaal voor de gehele stad wordt een schadepost van bijna 143.000 gulden vermeld.

We hoeven ons er niet over te verbazen dat er in de zeven provinciën fel gereageerd werd op de overgave van Amersfoort. Het was dan ook ongehoord dat vijandelijke legers nog zo ver konden oprukken op het territorium van de Republiek. Dat ook de Staten-Generaal de situatie als ernstig beschouwden, blijkt wel hieruit dat zij besloten voorlopig in Utrecht te gaan vergaderen om dichterbij het strijdtoneel te zijn. Frederik Hendrik had zich direct al uitgesproken voor een krachtig optreden

tegen degenen, die bij de overgave van Amersfoort betrokken waren geweest. Daarom werd Van Dorp, de commandant van het garnizoen, direct na zijn aankomst in Utrecht door de Raad van State verhoord. Van Dam en De Goyer waren kort na de overgave al de stad uitgegaan om in Utrecht uitleg te geven over het gebeurde. Zodra zij aankwamen werden zij op gezag van de Raad van State gevangen gezet en aan verhoren onderworpen. Ook de andere leden van de magistraat moesten na het vertrek van Montecuculi naar Utrecht komen om aan de tand gevoeld te worden over hun gedrag rond de 13e en 14e augustus. Het was trouwens een unicum dat dit door leden van de Raad van State gebeurde. In gewone tijden hield deze zich enkel bezig met zuiver militaire zaken.

Emotioneel is de reactie van een andere zijde te noemen, namelijk van de remonstrantse voormannen. Zij zagen in de veroordeling van het gedrag van de burgemeesters en schepenen van Amersfoort een aanval op zichzelf: 'soo wil men dat de burgemeesters de stad hebben vercocht, waerom het de Remonstranten weder gedaen hebben...'⁶⁾. Willem van Dam en Peter de Goyer waren het meest op de voorgrond getreden en juist van hen was bekend dat zij remonstrants waren. Van Dam was zelfs een schoonzoon van de notoire remonstrant Hogerbeets. Mijns inziens zijn er echter geen aanwijzingen dat er een algemene hetze tegen de remonstranten ontstond ten gevolge van de overgave van Amersfoort. Wel ben ik ervan overtuigd dat bij hun persoonlijke veroordeling enkele personen, waaronder dus Van Dam en De Goyer, er slechter vanaf kwamen omwille van hun remonstrantse overtuiging.

Peter de Neijl, Beleg van Den Bosch in 1629. Rijksmuseum, Amsterdam.

In dat kader bezien moet het voor deze heren ook een tegenvaller geweest zijn dat de verhoren van de Raad van State geleid werden door François van Aerssen, die een berucht tegenstander van Oldenbarnevelt en diens remonstrantse aanhangers was geweest. De verhoren vonden plaats op het stadhuis van Utrecht, en leidden tenslotte tot een aantal vonnissen, die op 5 oktober 1629 werden uitgesproken⁷⁾. Eerst kwamen de leden van het garnizoen aan de beurt. De commandeur, Tertullianus van Dorp, werd geacht door zijn gedrag niet alleen Amersfoort maar het gehele land in gevaar gebracht te hebben. De straf was zwaar: hij werd levenslang uit de Republiek verbannen. Overigens was hij al op de straf vooruitgelopen, door na het eerste verhoor het land uit te vluchten. Andere officieren kregen een schorsing uit hun functie opgelegd, variërend van één tot twaalf maanden. De beschuldiging luidde steeds dat zij het overleg tussen stadsbestuur en vijand niet belet hadden.

Bij de burgers die berecht werden was de aanklacht tegen de burgemeesters Willem van Dam en Willem van Hartevelt en schepenen Peter de Goyer het omvangrijkst. Zij zouden het land in gevaar gebracht hebben; zij hadden te laat om versterking gevraagd, de poorten niet voldoende bewaakt, een nadelige invloed uitgeoefend op het garnizoen en te vroeg gedacht aan het sluiten van een akkoord. Bij Van Dam en De Goyer werd verder nog melding gemaakt van hun aandeel in het zenden of willen zenden van briefjes naar Montecuculi en in het opstellen van een conceptverdrag. Maar ook Hartevelt moet hierbij betrokken zijn geweest. Het lijkt erop dat er een verschil in de aanklacht geforceerd is om zodoende verschillende straffen te kunnen uitdelen. De straffen liepen nogal uiteen. Willem van Dam mocht geen overheidsfuncties in de Republiek meer

uitoefenen en werd voor zijn leven uit het gebied van de zeven provinciën verbannen. Peter de Goyer moest zeven jaar uit het land verdwijnen en mocht evenmin ooit nog een ambt bekleden. Van Hartevelt tenslotte werd slechts de toegang tot de Amersfoortse magistraat ontzegd.

Deze straffen maakten een diepe indruk. Misschien was dit ook wel het enige motief dat de Raad van State had voor deze straffen; dat andere stadsbesturen zich langer zouden bedenken voordat ze onderhandelingen met vijandelijke bevelhebbers begonnen. De Raad heeft er in elk geval niet op toegezien dat de straffen ook volledig werden uitgevoerd. Immers, Van Dorp kreeg in 1631 al weer toestemming om zich in de Republiek te vestigen. Willem van Hartevelt keerde in 1634 als schepenen terug in de raad. Van Dam en De Goyer moesten zich meer inspannen om eerherstel te krijgen. Overigens konden zij dit vanuit Utrecht en later weer Amersfoort doen; zij zijn nooit het land uitgeweest na het horen van het vonnis. Hun brieven leidden in 1631 tot rehabilitatie, i.c. vernietiging van het vonnis door de Staten van Utrecht, ook al had de Raad van State steeds negatief geantwoord op brieven van Van Dam. Uit 's-Gravenhage werd echter niets meer vernomen na het Utrechtse besluit. Vanaf 1634 hadden Van Dam en De Goyer vele keren zitting in de Amersfoortse magistraat, als schepenen en/of burgemeester. Zo waren na betrekkelijk korte tijd de veranderingen die door deze bezettingsperiode waren opgetreden, verdwenen. Een bezetting die de Amersfoorters zich voor een deel wel zelf op de hals gehaald hadden door al te snel te capituleren, maar die toch ook te wijten was aan het beleid van de Staten-Generaal die het beleg van Den Bosch in eerste instantie belangrijker vonden dan versterking van de steden in het oosten van de Republiek.

1. Citaat uit een brief van Johannes Wtenbogaert aan Petrus Cupus, in: H. C. Rogge, Brieven en onuitgegeven stukken van Johannes Wtenbogaert. Werken van het Historisch Genootschap, nieuwe serie, nr. 19 (Utrecht, 1873), dl. 3, afd. 2, p. 510.
2. Brief van Adriaan van de Borre, 3 september 1629. In: W. E. van Dam van Isselt, Onuitgegeven bescheiden nopens de berenning en de overgave van Amersfoort. Bijdragen en Mededelingen van het Historisch Genootschap (1909) p. 40.
3. J. J. Dodt van Flensburg, Archief voor kerkelijke en wereldse geschiedenissen, inzonderheid van Utrecht (Utrecht, 1839) II, 96.
4. Verhaal van de inneming der stad Amersfoort in 1629, beschreven door Mr. Willem van Dam, burgemeester dier stad, in zijne gevangenis, uitgeg. door N. P. Visser. Berigten van het Historisch Genootschap, 2de dl., 1ste stuk (1849).
5. Schade-opgaven der vrijheid en stad van Amersfoort. (Gemeente-archief Amersfoort nr. 433).
6. H. C. Rogge, Brieven van Nicolaes van Reigersberch aan Hugo de Groot. Werken van het Historisch Genootschap, 3e serie, nr. 15, p. 779 (Amsterdam, 1901).
7. Sententien vanden Raedt van State der Vereenighde Nederlanden, over die ghene die schuldich geweest zijn aan het overgeven der stad Amersfoort ende het huys ter Eem. In 's-Gravenhage. Anno 1629 (Knuttel 3871).

Berlage bouwde in Baarn (2)

G. Brouwer

Het landhuis van dr. Salomonson

Gelegen aan de De Beaufortlaan werd in 1910 in opdracht van dr. H. W. Salomonson te Amsterdam, een landhuis gebouwd naar een ontwerp van Berlage.

Berlage schreef hierover: 'het huis is opgetrokken in handvormsteen van de firma Bastert aan de Vecht. Vestibule, hal en eetkamer zijn gemetseld in roode en gele verblendsteen van de fa. v. d. Loo. Het huis is met roode pannen gedekt. Het brede terras waarop de hal, de woon-, eet- en kinderkamer uitkomen, heeft een vloer van in patroon gelegde gele en roode straatklinkertjes. De tuin is in verband met het huis architectonisch aangelegd door den Heer Otto Schultz te de Bildt'. Achter deze korte beschrijving, in het Bouwkundig Weekblad van 15 maart 1913, volgden drie pagina's met foto's van zowel het exterieur als het interieur van het landhuis.

Foto's die ook voorkomen in de in 1916 uitgegeven feestbundel *Dr. H. P. Berlage en zijn werk*, verschenen ter gelegenheid van zijn 60ste verjaardag. Een beschrijving van het landhuis ontbreekt trouwens daarin.

In de literatuur over het werk van Berlage is noch aan het Badhotel noch aan het landhuis veel aandacht besteed.

Van het Badhotel is wel eens gezegd dat het een jeugdzonde van Berlage was. Voor het landhuis echter kan slechts postuum belangstelling getoond worden; het huis werd in opdracht van de toenmalige eigenaar in de zomer van 1972 afgebroken.

De villa kende, aldus een van de laatste bewoonsters, bijzonderheden, zoals detaillering van de balcon, die voorkomen aan de balcon aan Noord- en Westzijde van de Beurs te Amsterdam.

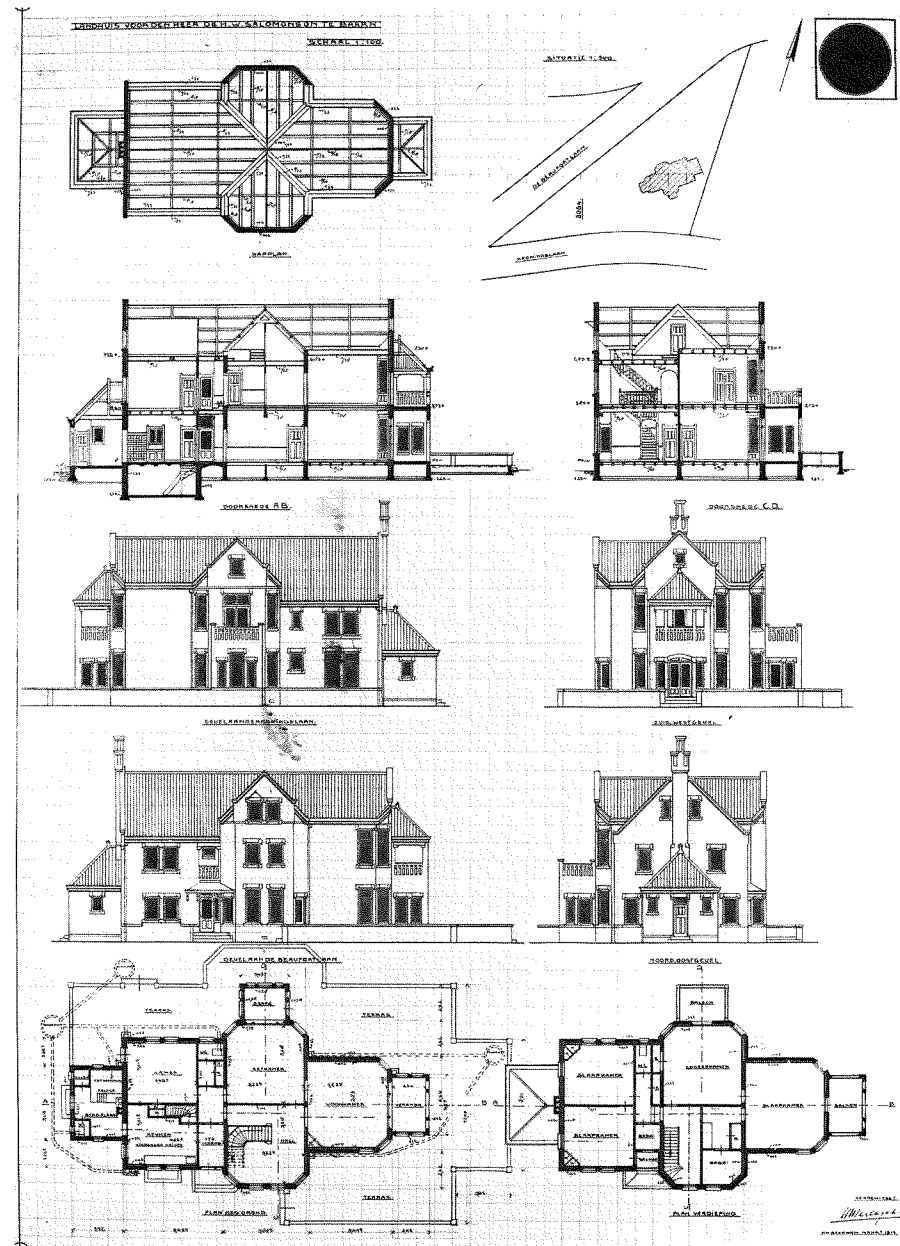
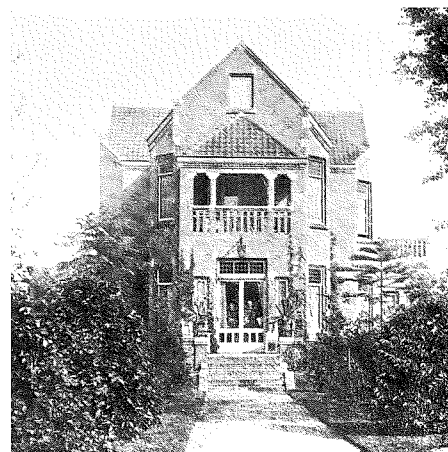
Het huis was uitstekend gebouwd; ook al was het huis omringd door bomen, er kwam voldoende licht binnen in de soms 3,5 m. hoge kamers. Van tocht hadden de bewoners geen last.

Het Bouwkundig Weekblad van 1913: 'de plafonds in hal en eetkamer zijn van hout, binten met tussenplafonds. De vestibule is overwelfd. De overige vertrekken hebben gepleisterde wanden en plafonds'.

Op de begane grond bevonden zich, behalve een ruime entree met daarachter een portaal, een rechts van de entree gelegen hal, de woonvertrekken en de dienstvertrekken. Het woongedeelte van de eigenaar en zijn gezin bestond uit een woonkamer, met een aangrenzende veranda, rechts van de hal gesitueerd; en een eetkamer met serre, gelegen achter de hal. De dienstruimten, gelegen aan de linkerkant, bevatten de keuken, een daarachter gelegen (vermoedelijk kinder-)kamer, een bergplaats, een verwarmingskelder en een opslagruimte voor kolen. Het huis was bovendien onderkelderd. Een drietal slaapkamers en een logeerkamer waren op de eerste verdieping te vinden. Twee balcon: één aan de logeerkamer (aan de achterzijde van het huis), het andere — overdekte — balkon grenzend aan de grootste slaapkamer en direct boven de veranda gelegen.

In vergelijking met de villa die Berlage in 1898 voor dr. Henny (de directeur van de verzekeringsmij De Nederlanden van 1845) in Den Haag bouwde, en ook in vergelijking met het huis dat Berlage in 1894 in Groningen voor Prof. Heymans bouwde is het huis voor dr. Salomonson minder asymmetrisch gebouwd. Uit die vergelijking zou de indruk kunnen ontstaan, al is daarvoor geen schriftelijk bewijs voorhanden (in het Berlage-archief, onderdeel van de collectie van het Architectuur-Documentatie Centrum in Amsterdam, is geen correspondentie tussen Berlage en Salomonson aanwezig), dat dr. Salomonson wel invloed had op het ontwerp. Anders dan bijvoorbeeld Prof. Heymans, die Berlage vrij liet in zijn schepping.

Meer overeenkomst met het Baarnse landhuis heeft de villa die Berlage in 1913 voor zichzelf en zijn gezin in Den Haag liet bouwen. Bijvoorbeeld de keuken (met bijbehorende vertrekken) die in beide gevallen aan de voorzijde van het huis lag.

De bewoner van het huis

Op 22 april 1911 arriveerde dr. Hendrik Willem Salomonson, en de zijnen, uit Amsterdam in Baarn; medio oktober vertrok de familie weer naar de hoofdstad. Dit bleek uit het Gemeentelijk verblijfsregister. Het formulier — aan de hand waarvan de verblijfsbelasting werd geheven — was op genoemde datum ingevuld en ondertekend door dr. Salomonson.

Dr. Salomonson, scheikundige, werd geboren in Semarang op 17 september 1865. Na de H.B.S. in Amsterdam te hebben gevolgd studeerde hij in het buitenland; de hoge scholen te Hannover, Berlijn, Wenen en het Yorkshire College in Leeds werden door hem bezocht. In 1887 promoveerde hij in Genève. Na een korte tijd directeur te zijn geweest van de Eerste Plantenbottelfabriek te Amsterdam richtte hij een scheikundig laboratorium op. Zijn interesse ging niet zozeer naar de praktische — als wel naar de juridische kant van zijn werk uit. Dr. Salomonson verdedigde onder meer het recht van een verdachte op bijstand van een contra-expert, indien de tegen hem uitgebrachte klacht op een gerechtelijke expertise berustte. Hij bestreed voorts en in woord en in geschrift het ontwerp-warenwet van Minister Treub, evenals het ontwerp-voedselkeuringwet. De ontwerpen werden later ingetrokken. Kort na de Eerste Wereldoorlog, toen, mede door zijn inspanning de handel in grondstoffen tussen België, Duitsland, Engeland en Frankrijk hervat werd, heeft dr. Salomonson de basis gelegd voor de firma Wynhoff, van Gulpen en Larsen. Deze firma nam in internationale handel in chemicaliën (vooral zwavelzuur) een voorname plaats in. In 1930 vestigde dr. Salomonson zich om gezondheidsredenen in Antibes aan de Côte d'Azur.

Bronnen en literatuur

Een aantal gegevens werd gevonden in de collecties van het Architectuur-Documentatiecentrum te Amsterdam en het gemeentearchief van Baarn.
Dr. H. P. Berlage en zijn werk, (Rotterdam 1916).
H. P. Berlage 1856-1934, (Bussum 1975), Nederlands Kunsthistorisch Jaarboek 1974.
Berlage (catalogus Haags Gemeentemuseum 1975).
Eigen Haard, 1887 en 1891.
Bouwkundig Weekblad, 7 april 1888 en 15 maart 1913.

P. H. Damsté, *Oostbroek en De Bilt c.s.; de geschiedenis van een ambachtsheerlijkheid* (Zutphen 1978), De Walburg Pers, 176 blz., afbn., krtn., f 39,50. Stichtse Historische Reeks, 4.

Het is verheugend dat de Stichtse Historische Reeks, die in 1975 werd begonnen met het herdenkingsboek van de Stichtse Landbrief *Van standen tot Staten*, sedertdien ieder jaar met een verdienstelijke studie over een Utrechts historisch onderwerp kon worden voortgezet. In 1978 verscheen als vierde nummer van de serie van de hand van de Biltse oud-gemeentesecretaris, ook bij onze lezers welbekend wegens zijn talrijke publicaties over het verleden van zijn woonplaats, een samenvattende studie over de geschiedenis van de bestuurlijke en rechterlijke instelling van De Bilt. De aanleiding hiertoe was het feit dat in 1965 de afstammeling van de plaatselijke ambachtsheren, S. J. van Ewijck van de Bilt, het archief van de ambachtsheerlijkheid aan het Rijksarchief te Utrecht in bewaring gaf, waardoor dit archief voor ieder toegankelijk werd gesteld. Het ambachtsheerlijk archief omvatte echter slechts een deel van de geschiedenis van Oostbroek en De Bilt c.s. Om een zo volledig mogelijke geschiedenis te kunnen schrijven, raadpleegde Damsté dan ook vele (meestal oudere) archieven en publicaties (vaak van zijn eigen hand). Hoewel de schr. zich uitdrukkelijk beperkte tot de bestuursgeschiedenis, bevat het boek toch ook vele andere wetenswaardigheden over De Bilt en zijn bewoners in het verleden. De auteur kon op grond van reeds bekende bronnen teruggaan tot het jaar 1122, toen het gebied Oostbroek, in die tijd nog een onontgonnen moerasland, door Mathilde, vrouw van de Duitse keizer Hendrik V, aan de abdij Oostbroek werd geschonken. Bij deze schenking was het lage gerecht inbegrepen, waarvoor later de uit Holland afkomstige term ambachtsheerlijkheid werd gebruikt. Tot de secularisering van de geestelijke goederen in 1580 bleef de heerlijkheid in handen van de abt van Oostbroek. Daarna kwam zij, via het beheer

Huis Oostbroek in De Bilt in de vorige eeuw. Anonieme tekening, detail.

van de voormalige geestelijke goederen door de Staten van Utrecht, onder het provinciaal bestuur te ressorteren. Zo nauwgezet mogelijk worden bestuur en rechtspraak en de omvang van het rechtsgebied door de auteur gereconstrueerd. Meer gegevens hierover dan gedurende de Middeleeuwen zijn overgeleverd uit de tijd dat Oostbroek en De Bilt 'Statengerecht' waren. Deze toestand duurde tot 1715. In 1714 en 1715 verkochten de Staten op grote schaal hun plattelandsgerechten aan particuliere grondbezitters, waaronder Oostbroek en De Bilt in 1715 in het bezit van de familie Keppel kwamen. Vanaf 1744 tot aan de definitieve opheffing van alle overheidsrechten in particulier bezit in 1848 is de ambachtsheerlijkheid in het bezit van de reeds genoemde familie Van Ewijck geweest. Uitvoerig worden de bevoegdheden van de ambachtsheren besproken (benoeming van schepenen, kosten-schoolmeester en andere plaatselijke functionarissen enz.), de geschillen hierover en andere wetenswaardigheden. Soms lijken deze bijzonderheden futiel, maar men bedenke dat ze representatief zijn voor het bestuur ten platten lande gedurende het ancien régime in het algemeen en dat niet alleen in onze provincie. Men krijgt zo een levendig beeld van de toenmalige bestuurlijke verhoudingen.

Dit geldt ook voor de tijd na 1795, toen de heerlijke rechten werden afgeschaft. De Bataafse en Franse Tijd krijgen ook uitvoerig aandacht. Na de Restauratie in 1814 werden de ambachtsheerlijke rechten in beperkte mate hersteld, een proces, waarvan de schr. reeds in 1806 de eerste symptomen signaleert. Diepgaand wordt het bekende probleem van de schadeloosstelling der voormalige ambachtsheren in de Bataafse Tijd besproken. Tot 1848 oefenden leden van de familie Van Ewijck de overgebleven ambachtsheerlijke rechten uit. De grondwet van 1848 en de gemeentewet van 1851 maakten definitief een einde aan overheidsrechten als privaat vermogensbestanddeel. Hier eindigt dan ook dit boek, dat wordt afgelsoten met een register van persoonsnamen. Het zou verleidelijk zijn, op allerlei door de auteur behandelde problemen nader in te gaan, maar wij moeten ons hier beperken tot de constatering, dat geen belangstellende in de oude bestuursgeschiedenis van ons platteland mag verzuimen, te profiteren van de grondige kennis van mr. Damsté inzake deze materie, die ons op zo'n aantrekkelijke wijze in dit fraai uitgevoerde werkje, voorzien van afbeeldingen en kaartjes, wordt aangeboden.

J.H.

E. Heupers, *Volksverhalen uit Gooi- en Eemland en van de westelijke Veluwe, verzameld door E. Heupers*; dl. 1, van registers en commentaar voorzien door A. J. Dekker. Amsterdam, Instituut voor dialectologie, volkskunde en naamkunde, 1979. 308 blz., afbn., krtn. f 35,—. Nederlandse volksverhalen, uitgegeven door de Volkskunde-commissie van de Koninklijke Nederlandse akademie van wetenschappen te Amsterdam, dl. 1, 1.

Wie bovenstaande titel en nadere gegevens aandachtig heeft doorgelezen, weet al een en ander over de aard van de hier besproken publikatie. Echter nog niet dat tussen 1962 en 1977 in opdracht van het Volkskundebureau te Amsterdam een twintigtal verzamelaars in verschillende streken van het land bijna 33.000 sagen, sprookjes en anecdoten hebben opgetekend, waarbij de verhalen zo letterlijk mogelijk uit de mond van de (meest hoogbejaarde) vertellers werden genoteerd. Dat is niet mis! Maar ook uitermate nuttig, om niet te zeggen: noodzakelijk. Immers, het gaat hier om iets dat in snel tempo aan het uitsterven is en onherstelbaar verloren dreigt te gaan. Hierop wijst ook de 'afnemende opbrengst' gedurende het verloop van de vijftien bovenvermelde jaren. Dat het Engelbert Heupers zou zijn, die, uiteraard zijn woonplaats Soest, Gooi- en Eemland en, op speciaal verzoek, ook nog de westelijke Veluwe (b.v. Nijkerk, Hoevelaken e.o.) voor zijn rekening nam, kan alleen de op heemkundig gebied volslagen onbekende verbazen. Hij toch was wel de kenner bij uitstek van het volksleven in onze streek en hij heeft ook met gulle hand anderen in zijn kennis doen delen, zowel door middel van boeken als van tijdschriftartikelen. Men hoeft er de vroegere jaargangen van ons blad, zowel de artikelen als de recensies en kronieken, maar op na te zien.

Heupers boek maakt, zoals men uit het voorgaande kan opmaken, deel uit van een gigantisch project. Dit eerste deel van het eerste deel bevat 1098 verhalen, maar er volgen alleen al over dezelfde regio's nog twee delen met in totaal ruim 3800 verhalen! De hele reeks is op 30 delen begroot. Het voorwoord van Voskuil vertelt ons over de voorgeschiedenis van het project, die te ingewikkeld is om hier zelfs maar aan te duiden, maar die veel te maken heeft met het reeds uit de jaren 1930 stammende werk aan de Volkskunde-atlas van Nederland, dat om

verschillende redenen niet zo goed wilde vloten. Heupers zelf verantwoordt in de Inleiding zijn werkwijze. En dan volgt een lange reeks van meestal zeer korte verhalen. Er zit veel herhaling in, maar dit is voor de volkskundige geen bezwaar, eerder een voordeel: overeenkomstige thema's maken vergelijking mogelijk. Er is dan ook achterin een nuttig alfabetisch register van thema's, motieven en zaken opgenomen, toegelicht door Dekker. Behalve van de thematische kan men de inhoud ook van de lokale kant benaderen, dank zij het Plaatsnamenregister. De lokale historicus komt hier in ruime mate aan zijn trekken! Daarnaast zijn er registers van persoonsnamen en namen van vertellers, bij wie steeds iets over de achtergrond (ouders, plaats van herkomst, godsdienst enz.) wordt medegedeeld. Een schatkamer van volkskundige gegevens, met een maximum aan authenticiteit door de schrijver weergegeven.

J. H.

Het liefelijke Renswoude. Onder deze titel werd ter gelegenheid van het tweede lustrum van de Historische Vereniging Oud-Renswoude een bundel artikelen uitgegeven onder redactie van het bestuur van die vereniging (1979). Een belangrijke inbreng kwam van S. Laansma, die vier artikelen voor zijn rekening nam (over de molen van Renswoude, de galg, de tol bij Wagenveld en het huis Nooitgedacht). Daarnaast schreef onder meer E. J. Wolleswinkel een belangwekkende bijdrage over de lotgevallen van de 'Nieuwe Buurt', die in het Monumentenjaar 1975 slechts op het nippertje van de ondergang gered kon worden. Deze bundel was een goede gedachte, te meer daar Oud-Renswoude niet over een eigen periodiek beschikt om op gezette tijd artikelen over de eigen plaats het licht te doen zien. Jammer is echter, dat de bijdragen wat ongelijk van gehalte zijn en er totaal geen bronverwijzing plaatsvindt. Dat men misschien een populair boekje wilde maken — de taal van sommige artikelen wijst duidelijk in die richting — is een onvoldoende excuus.

B. G. J. E.

Aanwinsten

De Duitser van de toren

Toen de geallieerden eind april 1945 tot onder de rook van Amersfoort genaderd waren, plaatsten de Duitsers op de 3de omgang van de OLV-toren een pop van stro met een Duits uniform (helm en jasje). Een en ander heeft waarschijnlijk tot gevolg gehad dat op 24 en 25 april de toren beschoten is en daardoor ernstig beschadigd werd. Deze pop is na de oorlog bewaard door C. A. van Kalveen, die ook torenwachter was. Onlangs heeft hij deze met nog enkele andere herinneringen van de toren aan het museum geschonken. Een wel heel bijzonder stuk uit de recente Amersfoortse historie.

Prent van het museum voor het museum

Ter gelegenheid van het 100-jarig bestaan en de heropening van het museum werd door het personeel een mono-print van Rein Kamphorst, voorstellende het bruggetje en een deel van de gevel van het museum, aangeboden.

Merkwaardigerwijs bezat Flehite namelijk geen artistieke weergave van het eigen gebouw. Het leek daarom een goede gedachte aan een eigentijdse kunstenaar daarvoor een opdracht te geven.

Rein Kamphorst werd in 1931 in Putten geboren. Hij kreeg zijn tekenopleiding bij Martin Brink in Amersfoort en op de Academie in Den Haag. Hij is lid van AKG de Ploegh.

Kopje met de Utrechtse poort

Bij een Amersfoortse antiquair werd een kopje gekocht met een gezicht op de voormalige Utrechtse poort. Een datering is vrij exact te geven want op de onderzijde staat vermeld:

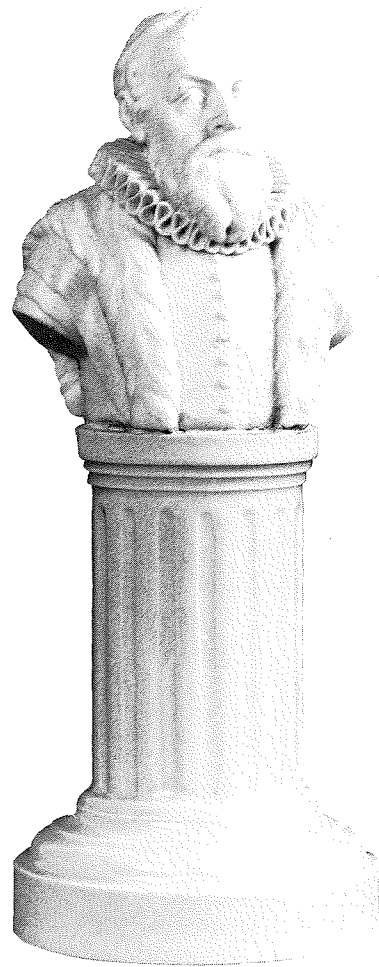
'Souvenir de votre fils au 13 Octobre 1835'. En ten overvloede staat ook onder het oor nog eens 'Amersfoort 1835'. In datzelfde jaar 1835 werd voorgesteld de laatste resten van de Utrechtse poort af te breken. In 1836 werden die plannen ten uitvoer gebracht (mededeling Gemeente-archief Amersfoort).

Een struisvogelei

In de kunsthandel te Amersfoort werd een zeer fraai bewerkt struisvogelei aangekocht. Het is gedateerd 1760 en draagt het wapen van de familie De Beaufort (een zeemeermin op een toren). Het ei is waarschijnlijk versierd voor mr. Joachim Ferdinand de Beaufort, heer van Duivendijke, geboren te Hulst op 22 april 1719, waar hij griffier en burgemeester werd. Ook was hij raad- en rekenmeester van stadhouder Willem IV en na diens dood, in 1751, van zijn echtgenote Anna van Hannover. Door zijn connecties met het Oranjehuis werd hij waarschijnlijk drossaard van stad en baronie van IJsselstein, een bezitting van de Oranjes. Hij overleed op 11 mei 1807 te Zeist. Hij trouwde op relatief late leeftijd, in 1763, met Anna Digna van Gelder (geb. Zierikzee 14 oktober 1734, overl. IJsselstein 22 april 1779)¹.

Mr. Joachim Ferdinand was de vader van mr. Willem Hendrik (geb. IJsselstein 12 juli 1775, overl. Utrecht 21 april 1829), die voor onze streken van groot belang is, omdat hij de eerste De Beaufort op den Treek was. In 1795 was hij met zijn vader uitgeweken voor de Fransen. Ging de laatste naar Zeist, zelf vestigde hij zich in Utrecht. Al in 1800 kocht hij enkele stukken grond bij Bavoort, de basis voor landgoed den Treek. Tussen 1807 en 1818 gingen nog tal van andere stukken grond over in handen van De Beaufort, die daarmee tot een van de belangrijke grootgrondbezitters onder de rook van Amersfoort werd².

1. De Nederlandsche Leeuw, jrg. XCIV (1977), nr. 1 blz. 23.
2. W. A. G. Perks, Hoe uit een Frankische villa een 20ste eeuws landgoed ontstond (Alphen a/d Rijn 1965).

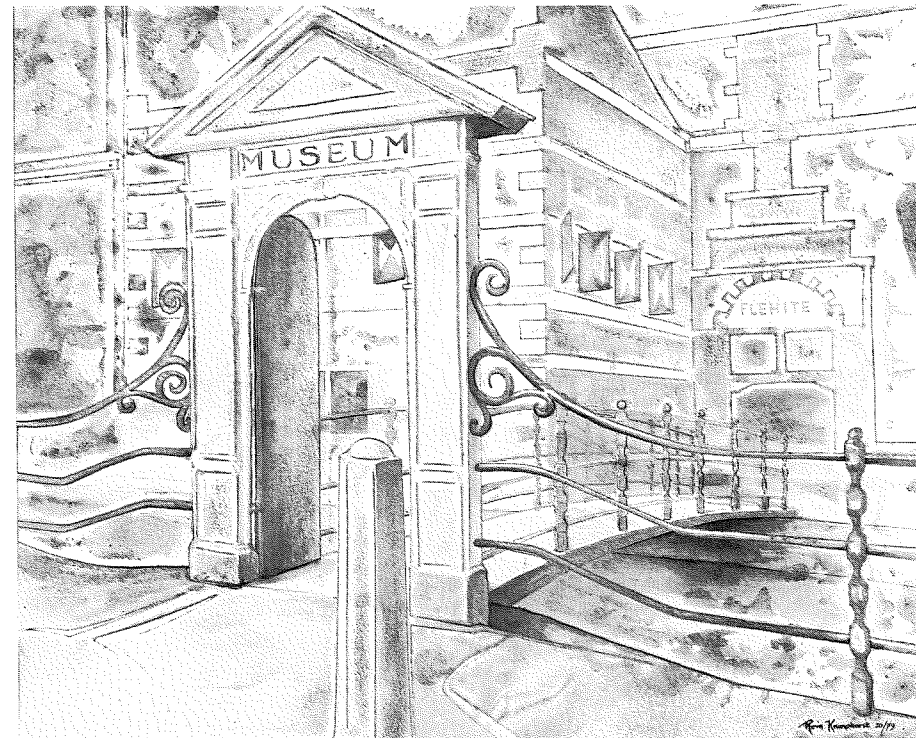
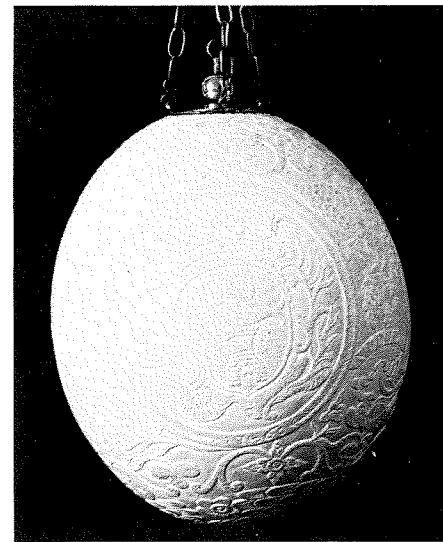

Johan van Oldenbarnevelt

De eerste aankoop van het museum was een penning met een afbeelding van Johan van Oldenbarnevelt (1880). Op de dag van de viering van het 100-jarig bestaan kon wederom een belangrijk stuk aan de Oldenbarnevelt verzameling worden toegevoegd: een borstbeeldje op zuil van Loosdrechts porselein. Het werd gekocht op een veiling in Amsterdam.

Het Loosdrechts porselein is vrij zeldzaam omdat het slechts in de jaren 1774-1782 vervaardigd werd. Initiatiefnemer tot deze productie was ds. Joannes de Mol, die de porseleinfabriek ook als een soort werkverschaffingsproject zag in zijn gemeente. Financiële moeilijkheden dwongen hem echter de fabricage na enkele jaren te stoppen.

Het beeldje van Van Oldenbarnevelt was opgenomen in een serie van bekende 17de eeuwers, met verder zijn vrouw Maria van Utrecht, Hugo de Groot en echtgenote, Michiel de Ruyter, Maarten Harpertsz. Tromp en de gebroeders De Witt. De portretten werden vervaardigd naar afbeeldingen in de Vaderlandsche Historie van J. Wagenaar (1749-59).

Tekeningen en schilderijen van Adri Pieck

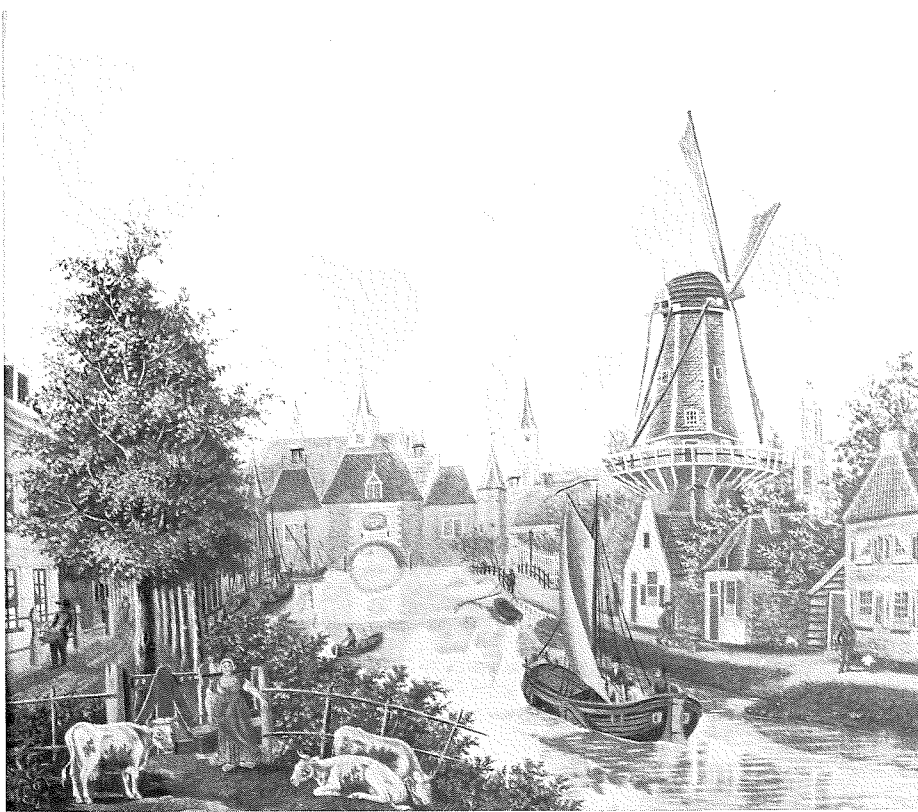
Op 13 november jl. was de 85-jarige kunstenaar Adri Pieck zelf naar het museum gekomen om daar een groot aantal tekeningen en pastels en een tweetal schilderijen te overhandigen. Na het legaat Coenen van 's Gravesloot in 1920 was het niet meer voorgekomen dat Flehite zo'n omvangrijke en belangwekkende schenking topografie in ontvangst mocht nemen.

Adri Pieck werd in 1894 te Scheveningen geboren. Tot na de eerste wereldoorlog woonde zij in Bussum, waarna ze naar haar huidige woonplaats Holandsche Rading verhuisde.

Ze heeft echter altijd veel in Amersfoort en omgeving gewerkt en via de bekende kunsthandel Veenendaal zijn gedurende 35 jaar honderden van haar schilderijen verkocht. Veel van de nu geschonken tekeningen zijn voorstudies voor die doeken geweest. Onder het nu aangeboden werk zijn gezichten op het Havik, de Hof en de Groenmarkt met de St. Joriskerk.

Van de 'Eemlandse klappers', waarover reeds in vorige kronieken werd geschreven, is thans verschenen deel 3, wederom verzorgd door J. H. M. Putman: *Dopen R.K. parochie Achteveld, 1674-1811* (Bussum, 1978, X + 88 blz.). De gegevens zijn ontleend aan het doopregister van genoemde parochie, berustend op het Rijksarchief te Utrecht (Retroacta Burgerlijke Stand, inv. no. 421). Het doopboek loopt tot 1820, doch de doopinschrijvingen van na de instelling van de Burgerlijke Stand in 1811 zijn niet opgenomen. Aangezien de parochie Achteveld niet alleen dit dorp, doch ook de plaatsen Barneveld, Garderbroek, Hoevelaken, Scherpenzeel, Terschuur en Zwartebroek omvatte, zal men in deze uitgave ook de rooms-katholieke dopelingen uit die plaatsen aantreffen. In zijn 'Verantwoording' wijst de auteur erop dat hij ook in dit deel de methode heeft toegepast, gevolgd in zijn klapper op de parochie Hamersveld. Aan de daaraan verbonden bezwaren is tegemoetgekomen door een zo zorgvuldig mogelijke gezinsreconstructie aan de hand van de kerkelijke en gerechtelijke huwelijksinschrijvingen. In gevallen van twijfel, aangegeven in de annotatie, wordt de gebruiker naar het oorspronkelijke doopregister verwezen. Drie indices vergemakkelijken het opzoeken.

Deel 4 en 5 van de 'Eemlandse klappers', evenals de delen 2 en 3 verzorgd door J. H. M. Putman, verschenen in 1978 en 1979. Er zit dus vaart achter dit verdienstelijke werk! Deel 4 bevat *Huwelijken Leusden en Stoutenburg tot 1811 en Dopen geref. Gemeente Leusden, 1789-1809* aan de beurt. De huwelijken zijn die van de r.k. parochies te Achterveld, 1674-1811, en Hamersveld, 1695-1811, alsmede van de gerechten van Asschat, 1709-1811, Leusden, 1605-1811, Stoutenburg, 1625-1810, en van de Gereformeerde Gemeente Leusden, 1789-1808. Ook nu gaat een nauwgezette inleiding en verantwoording aan de (bewerkte) bronnen vooraf. Deel 5 betreft *Dopen R.K. Parochie Hoogland, 1656-1811*. Deze uitgaven zijn verkrijgbaar door storting op postgirorekening 38 12 378 of op rekening 64.47.32.962 bij Slavenburg's Bank te Bussum, beide ten name van de Genealogische documentatie service te Bussum. Deel 3 kost f 15,—, deel 4 en 5 f 25,—.

De molen aan de Kleine Koppel, geschilderd door Jan Groenesteijn in de vorige eeuw. Museum Flehite.

Over Amersfoortse molens (in het verleden, wel te verstaan, want er is geen enkele meer behouden gebleven) is maar heel weinig gepubliceerd. Af en toe leest men er wat over, meestal in verband met andere onderwerpen, met name de industrie, waarbij zij vóór ca. 1850 een belangrijke rol speelden. Het enige (beknopte) overzicht vinden wij in de bijdrage van J. D. H. van der Neut in *Molenboek provincie Utrecht* (Utrecht 1972), blz. 29-36, *De molens van Amersfoort* (vgl. ook blz. 16, 43-45). Deze kenner bij uitstek van de onderhavige materie bezit echter een schat aan gegevens, vrucht van jarenlang archiefonderzoek. Maar deze gegevens zijn voor het overgrote deel nog niet gepubliceerd. Het is daarom verheugend dat sedert 3 mei 1979 in de Amersfoortse Courant wekelijks een molenrubriek van de hand van Van der Neut verschijnt, onder de titel: *Vergane glorie, Amersfoorts molenboek*, waarin de molens, die eertijds hier ter stede en in de omgeving zozeer hun stempel op stad en landschap drukten, stuk voor stuk worden besproken, toegelicht met vele oude en nieuwere afbeeldingen (soms ook van de huidige toestand ter plaatse). De Bloemendalse molen aan de Hooglandseweg komt het eerst aan de orde (3 mei). Dan volgt 'De Leeuw' (later 'Pellikaan' geheten), op de hoek van de Utrechtseweg en de Snouckaertlaan (10 mei), waarbij ook de gelijknamige herberg (later 'De Vergulde Wagen') en het notarishuis (afgebroken 1967) op die plaats ter sprake komen. 17 mei is de bekende molen 'De Croon', achter het Julianaplein, waaraan nog de straatnaam Kroontjesmolen herinnert, aan de beurt, waarbij ook de aldaar lange tijd gevestigde rijwielen- en motorenfabriek, tevens de eerste autofabriek hier te lande, Eysink, aandacht krijgt. Voorts wordt gehandeld over de molen aan de Lageweg (thans Van

Randwijcklaan), die stond dicht bij de plaats van de latere melkfabriek 'Amersfortia'. In de courant van 25 mei lezen wij over de windkorenmolen 'Het Scot' aan de huidige Korte Bergstraat, waarvan de vader en moeder van Paulus Buys mede-eigenaren waren, alsmede 'De Birkse Haan' aan de Arnhemseweg, op de plaats van de huidige Kamer van Koophandel.

S. B. J. Zilverberg, *De Stichtse burgeroorlog, rebellie en reactie in het vijftiende-eeuwse Utrecht* (Zutphen 1978) De Walburg Pers, 84 blz., f 22,50, bevat een goed leesbaar overzicht van de strijd tussen bisschop David van Bourgondië en de Hoekse partij, gesteund door de steden Utrecht en Amersfoort, die zich tegen centraliserende maatregelen op bestuurlijk en rechterlijk gebied naar Bourgondisch model verzetten. Oorzaken en ontwikkeling van de gebeurtenissen worden op een heldere wijze uiteengezet en tevens in verband gebracht met nationale en internationale verhoudingen. De geschiedenis van onze streek komt uiteraard op verschillende plaatsen in het boekje aan de orde, hoewel de belangrijkste gebeurtenissen zich in de stad Utrecht en in het westen van de provincie afspeelden. Een beknopte bibliografie wijst de weg naar verdere studie. Een eigenlijke monografische studie over dit onderwerp is niet verschenen na de (in de bibliografie niet vermelde) uitvoerige artikelenserie van A. M. C. van Asch van Wijck, *Driejarige oorlog tussen Maximiliaan van Oostenrijk en de stad Utrecht, 1481 tot 1483*, in: Tijdschrift voor geschiedenis, oudheden en statistiek van Utrecht (uitg. v. d. Monde), jaargangen 1839-1841, met artikelen over verwante onderwerpen in laatstgenoemde jaargang.

In Te Velde, uitgave van de Veldbiologische werkgroep Gelderse Vallei en Eemland, no. 14 (december 1978), blz. 10-16, bevindt zich een herdruk van een gedeelte van het tweede hoofdstuk van het in 1922 verschenen boek *Flora en fauna der Zuiderzee*, uitgegeven door de Nederlandsche dierkundige vereniging ter gelegenheid van haar vijftigjarig bestaan. In no. 17 (oktober 1979) schrijft J. Wisman te Leusden over *Paddestoelvondsten in de Gelderse Vallei uit vroegere jaren* (blz. 1-6), d.w.z. vanaf 1930.

In zijn artikel 'Stijlloosheid' buitenplaatsen *Driebergseweg onjuiste karakteristiek* (De Stad Amersfoort van 18 juli 1979) bestrijdt H. J. Poots de opvatting, o.a. door Van Egeraat en Van Lutterveld naar voren gebracht, dat de landhuizen of villa's van de 'Stichtse lustwarande' (het gebied tussen Amersfoort en Rhenen) getuigen van stijlloosheid en eentonigheid. Men stelle zich, aldus de auteur, het kale en dorre landschap aldaar voor in de tijd dat deze huizen met hun uitgestrekte parken en bossen nog niet waren aangelegd! Men moet, aldus Poots, deze gebouwen in het kader van hun tijd zien en waarderen. Een behartenswaardig vertoog!

Het dubbelnummer Heemschut, jrg. 56 (1979), no. 4/5, is voor een groot deel gewijd aan *De elf provinciën en hun monumentenzorgen* (blz. 64-114), geschreven door verschillende auteurs. Blz. 87-90 handelt over de provincie Utrecht en bevat ook gegevens over onze streek (echter geen afbeeldingen).

60 jaar 'Goed Wonen' wordt door H. J. Poots in De Stad Amersfoort van 28 november 1979 herdacht, waarbij tevens een belangwekkend overzicht wordt gegeven van de oorsprong, geschiedenis en bouwwerkzaamheden (in het Soesterkwartier) van deze woningbouwvereniging.

J. G. J. van Booma, *Windesheim* (Windesheim/Zwolle, 1979, 36 blz., afbn.), een uitgave van de Kerkrestauratiecommissie Windesheim, handelt over de restauratieplannen voor de Nederlandse hervormde kerk te Windesheim, overblijfsel van het oudste klooster van de Broeders des gemenen levens. Het bevat geen gegevens over onze streek. Dat wij deze publikatie hier even vermelden, vloeit voort uit het feit dat genoemde commissie aan het Amersfoortse Gemeentearchief een exemplaar van dit aantrekkelijk uitgevoerde en prettig leesbare werkje zond, met het verzoek, enige bekendheid aan de restauratieplannen te helpen geven. Een verzoek waaraan wij gaarne voldoen, temeer daar de beweging van Geert Groote c.s. grote invloed heeft uitgeoefend op de stichting van vijf van de zes middeleeuwse kloosters te Amersfoort en de broeders en zusters in deze stad nauwe banden met hun geestverwanten in de IJsselstreek zijn blijven onderhouden. Men kan het boekje bestellen door overschrijving van f 5,50 op postrekening no. 38 27 800 t.n.v. het Kerkrestauratiefonds der Hervormde Gemeente Windesheim/Zwolle (prijs f 3,90 + f 1,60 portokosten). Ook bij de boekhandel is het boekje verkrijgbaar onder nr. ISBN 90 70299 01 1.

Vooruitstrevend behoud is de titel van *Een nota over monumentenzorg in Amersfoort, uitgebracht door het gemeentebestuur, juni 1979* (136 blz., afbn., kaarten, waarvan één los ingesloten, f 10,—). Met dit fraai uitgevoerde en overzichtelijke werk wordt beoogd, een samenhangend overzicht te geven van het gemeentelijk beleid inzake de monumentenzorg en het stadsbehoud. Opzienbarende nieuwe aspecten levert het natuurlijk niet op, maar dit was ook niet de opzet van de samenstellers. Immers, het plaatselijke monumentenbeleid is in sterke mate gebonden aan de richtlijnen, die vanuit Rijswijk (CRM) en Zeist (Rijksdienst voor de Monumentenzorg) worden uitgevaardigd. Het werkje bevat dan ook vele beschouwingen, die van algemene betekenis zijn en niet slechts op Amersfoort toepasselijk. Maar het geeft daarnaast een duidelijk beeld hoe het gemeentebestuur de genoemde richtlijnen op lokaal niveau wil realiseren. Voorts wordt uiteengezet, welke consequenties nieuwe opvattingen over monumentenzorg en stadsvernieuwing voor het plaatselijke beleid met zich medebrengen. Gewezen wordt op de noodzaak van een nauwkeurige inventarisatie van monumenten en waardevolle stadsgezichten. Voorstellen worden gedaan over het te voeren beleid en de samenwerking met particulieren en organisaties. Onder de bijlagen is de Monumentenwet in extenso opgenomen, alsmede gedeelten uit een nota van de hand van N. J. M. Nelissen en C. L. F. M. de Vocht, geheten *Monument en binnenstad* (1976), waarbij op de rechterbladzijden commentaar met betrekking tot Amersfoort wordt gegeven. Het werk is onmisbaar voor ieder, die zich met het behoud van het karakter van onze oude steden in het algemeen en dat van Amersfoort in het bijzonder bezighoudt. Verkrijgbaar op het stadhuis van Amersfoort.

Orangerie van Broekhuizen in nieuwe glorie, Heemschut 56 (1979), no. 12, blz. 252-253, betreft een onderwerp, dat reeds eerder in onze kroniek ter sprake is gekomen. Na de restauratie van kasteel Broekhuizen te Leersum, waar thans het Rijksinstituut voor Natuurbeheer is gevestigd, heeft de vervallen orangerie van deze buitenplaats lang op herstel moeten wachten. Maar dit herstel is nu eindelijk voltooid. Ook het park, eind 18de en begin 19de eeuw in Engelse landschapstijl door de tuinarchitecten J. G. Michael en vader en zoon J. D. Zocher ontworpen, zal in de oorspronkelijke toestand worden hersteld.

In verband met de aankoop van het landgoed Coelhorst te Hoogland, gelegen aan de rivier de Eem, door de gemeente Amersfoort heeft H. J. Poots een zeer uitvoerig artikel gepubliceerd in De Stad Amersfoort van 17 oktober 1979, onder de titel *Coelhorst: 1200 jaar geschiedenis van een landgoed*. Na de problemen, samenhangende met genoemde aankoop, te hebben besproken vervolgt de schr. zijn bijdrage met een geschiedenis van het landgoed vanaf de Middeleeuwen. Over Coelhorst is reeds een en ander gepubliceerd (o.a. door Van Iterson en Wittert van Hoogland), maar het belang van dit artikel ligt in tot dusver onbekende gegevens, ontleend aan oorspronkelijke stukken, uit de 17de en 18de eeuw. Deze zeer interessante bijzonderheden maken dit artikel onmisbaar voor de belangstellende in deze materie. Een kort overzicht van de lotgevallen van het landgoed vanaf de 18de eeuw tot op heden besluit deze verdienstelijke bijdrage tot de geschiedenis van onze regio. Een kaartje van het landgoed met directe omgeving is erbij afgedrukt.

Zoals bekend werd Amersfoort in het begin van 1579 met geweld gedwongen, zich aan te sluiten bij de Unie van Utrecht. Dit wijst niet op een sterke positie van de protestanten aldaar, hoewel hier ook politieke complicaties in het spel waren. Na de omwenteling van het stadsbestuur in protestantse geest werd in de stad een Calvinistische gemeente gevestigd. Hoewel Van Rootselaar reeds in de vorige eeuw uitvoerig over deze gebeurtenissen heeft geschreven op grond van archiefonderzoek, is veel omtrent de werkelijke gang van zaken in die tijd in het duister gebleven. Wie was er de eerste predikant? Werd na de gewelddadige onderdrukking en beeldenstormen de katholieke eredienst en zielzorg in het geheim voortgezet? In zijn bijdrage, verschenen in 'Hervormd Amersfoort' van 30 november 1979, no. 43, speciaal bijvoegsel ter gelegenheid van 400 jaar hervormde kerk te Amersfoort, *De definitieve vestiging van de Reformatie te Amersfoort, 1579-1580*, heeft Dr. C. A. van Kalveen veel nieuw licht op deze problemen doen schijnen. Het artikel is uitvoerig gedocumenteerd, zoals blijkt uit de gestencilde bijlage 'Verwijzingen en bewijsstukken' enz. Een waardevolle aanwinst voor de kerkgeschiedenis, maar ook voor de politieke geschiedenis, van onze stad!

Dezelfde zeer produktieve auteur heeft ook nog een andere belangrijke ontdekking op kerkhistorisch gebied gedaan. Hoewel op het eerste gezicht van meer betekenis voor de algemene dan voor de specifiek Amersfoortse kerkgeschiedenis, verdient zij hier toch vermelding. *Johan Pupper van Goch en de Broeders des Gemenen Levens*, zoals de titel van Kalveens bijdrage in het Archief voor de Geschiedenis van de Katholieke Kerk in Nederland, jrg. 20 (1978), blz. 103-113, luidt, is een onderwerp dat niet voor de eerste maal in kerkhistorische kringen ter sprake is gekomen. De Nijmeegse hoogleraar R. R. Post bij voorbeeld had in zijn standaardwerk *The Modern Devotion* III uitvoerig betoogd dat de bekende kritische theoloog geen banden met de beweging der Moderne Devotie onderhield. Van Kalveen nu ontdekte tijdens een onderzoek naar de geschiedenis van het St.-Jansklooster te Amersfoort (thans de kale vlakte in het noordoosten van de stad), ten behoeve van een nieuw Nederlands-Belgisch-Duits 'Monasticon' (handboek voor kloostergeschiedenis), dat wordt voorbereid,

dat Johan Pupper (overleden 1475) een belangrijk aandeel heeft gehad aan de hervorming van het 'klerkhuis' van St.-Jan onder leiding van Godefridus van Hemert, nadat deze gemeenschap in het begin van de 15e eeuw in verval was geraakt. Hij werd er ook tot priester gewijd! Een nieuwe bloeitijd brak hierna aan voor het klooster. In 1451 vertrok Pupper naar Gouda, waar hij tot rector van het Fraterhuis aldaar werd aangesteld. Maar niet alleen de activiteiten van Johan Pupper worden in het artikel besproken, wij vinden er ook een belangwekkend stuk Amersfoortse kloostergeschiedenis in, met vele tot dusver onbekende feiten, gebaseerd op een nauwgezet onderzoek in het Amersfoortse gemeentearchief en in andere archieven en bibliotheken. De belangstellende in de Amersfoortse kloostergeschiedenis zal er dus veel meer wetenswaardigheden aantreffen dan de titel van het artikel doet vermoeden!

Degene die geen vreemdeling is op het gebied van de middeleeuwse geschiedenis van ons land weet dat Van Kalveen zich waarlijk niet alleen met Amersfoorts verleden heeft beziggehouden. Talrijke nieuwe feiten inzake de geschiedenis van oost-, noordoost- en midden-Nederland werden door hem opgedolven uit allerlei archieven, collecties en bibliotheken in ons land. Reeds in 1972 publiceerde hij in het Jaarboek Oud-Utrecht een bijdrage over *De gildenbeweging van april 1525 en haar voorgeschiedenis* in de stad Utrecht, een politiek belangrijke gebeurtenis, omdat zij mede bijdroeg tot de overdracht van de wereldlijke macht over het Sticht door de bisschop aan Karel V, enige jaren daarna. Een vervolg op genoemd artikel vormt de recente studie *Bijdrage tot de geschiedenis van de gildenbewegingen te Utrecht, mei-augustus 1525* (Jaarboek Oud-Utrecht 1979, blz. 54-86). Met betrekking tot de gouw 'Flehite' dient hier te worden vermeld, dat er nogal wat gegevens in voorkomen over de houding van de stad Amersfoort ten opzichte van de heffing van het Huisgeld, een gewestelijke belasting, op het platteland van het kwartier Eemland, toen de noordelijke helft van oost-Utrecht omvattend. Van belang zowel voor de politieke als de fiscale geschiedenis van onze streek.

J.H.

Th. S. H. Bos, *Repertorium van boeken en tijdschriftartikelen betreffende de geschiedenis van Nederland verschenen in 1975 (met aanvullingen uit voorafgaande jaren)*. Rijks Geschiedkundige Publicatiën, 's-Gravenhage 1978, LV + 252 pp.. Prijs f 41,60; Th. S. H. Bos, *Repertorium van boeken en tijdschriftartikelen betreffende de geschiedenis van Nederland verschenen in 1976 (met aanvullingen uit voorafgaande jaren)*. Rijks Geschiedkundige Publicatiën, 's-Gravenhage 1979, LIV + 256 pp.. Prijs f 41,—; Th. S. H. Bos, *Repertorium van boeken en tijdschriftartikelen betreffende de geschiedenis van Nederland verschenen in 1977 (met aanvullingen uit voorafgaande jaren)*. Rijks Geschiedkundige Publicatiën, 's-Gravenhage 1979, LVI + 268 pp.. Prijs f 41,—.

Kort na elkaar verschenen weer drie delen van het *Repertorium*, de lopende bibliografie betreffende de geschiedenis van Nederland. Was het jarenlang gebruikelijk steeds de oogst aan historische publikaties van drie opeenvolgende jaren in één band te verzamelen, de huidige bewerker is teruggekeerd naar de opzet die de eerste samenstellers, A. Gast en N. B. Tenhaeff, in 1940 voor ogen stond: het verzamelen van de titels van één jaar in één band. Door de oorlogsomstandigheden ontstond echter een begrijpelijke achterstand, en de oorspronkelijke opzet werd verlaten. Maar de laatste jaren nam het *Repertorium* zó in omvang toe, dat ook daarom al een bundeling per jaar de voorkeur verdiende. Bovendien zal, nu de achterstand in de verwerking praktisch is ingelopen, het *Repertorium* meer 'up to date' kunnen verschijnen. Voor het overige is de opzet van het *Repertorium* gelijk gebleven. Per deel treft men meer dan tweeduizend titels van boeken en tijdschriftartikelen en van de voornaamste recensies. Artikelen uit kranten en weekbladen zijn niet opgenomen. De titels zijn deels thematisch, deels geografisch gerangschikt. Voor enkele onderdelen wordt verwezen naar andere lopende bibliografieën. Het geheel wordt voorafgegaan door lijsten van geraadpleegde tijdschriften en verzamelwerken, en besloten met drie indices: van auteursnamen, persoonsnamen en aardrijkskundige namen.

Het verschijnen van drie nieuwe delen van dit belangrijke naslagwerk kan weer aanleiding zijn tot het maken van enige opmerkingen over de omvang van de historische produktie betreffende Oost-Utrecht. Kon ik in mijn korte bespreking van het deel over 1972-1974 (*Flehite* X (1978), p. 66) nog een kleine absolute groei constateren, thans is deze tot stilstand gekomen, terwijl juist het totale aantal in het *Repertorium* opgenomen titels de laatste jaren sterk toeneemt. Gebleven is de achterstand van de regio als geheel ten opzichte van de stad Amersfoort. Alleen Soest en Dorestad/Wijk bij Duurstede vormen hierop een duidelijke uitzondering, wat eerstgenoemde plaats betreft hoofdzakelijk het werk van één auteur, de inmiddels overleden E. Heupers. Opmerkelijk is het ontbreken van publikaties over Spakenburg, en het kleine aantal titels met betrekking tot Rhenen (3) en Bunschoten (1), geen nieuwe situatie overigens. Maar om niet in mineur te eindigen: het is natuurlijk verheugend hier te kunnen vaststellen, dat *Flehite* gedurende de jaren 1975-1977 de belangrijkste historische publikatiemogelijkheid bleek voor de door het tijdschrift bestreken regio.

R. M. K.

Abonnementsgeld

Hierbij verzoeken wij degenen, die uitsluitend abonnee zijn van het tijdschrift Flehite, hun abonnementsgeld (f 20,—) over te maken op girorekening nr. 437683 t.n.v. administrateur van Flehite te Amersfoort. De leden van de Oudheidkundige Vereniging krijgen een acceptgiro thuis gestuurd om hun lidmaatschapsgeld te voldoen. Zij krijgen het tijdschrift gratis toegestuurd.

Cursus geschiedenis van het Sticht

De Stichtse Culturele Raad organiseert in *maart 1980* op 4 dinsdagavonden, in samenwerking met de Utrechtse Volksuniversiteit, een lezingenserie over de geschiedenis van het Sticht.

4 maart — periode tot 1000 jkvr. dr. J. M. van Winter, wetenschappelijk medewerker R.U. Utrecht

11 maart — 11e, 12e, 13e eeuw dr. C. Dekker, rijksarchivaris in de provincie Utrecht

18 maart — 14e en 15e eeuw dr. S. B. J. Zilverberg, wetenschappelijk hoofdmedewerker G.U. Amsterdam

25 maart — 16e en 17e eeuw drs. H. Leeuwenberg, wetenschappelijk archiefmedewerker Rijksarchief Utrecht.

Plaats: Volksuniversiteit, Nieuwegracht 41, Utrecht. Tijd: 20.00 uur. Deelnemersprijs: f 16,— voor 4 avonden.

In verband met de grootte van de zaal kunnen 100 personen aan de serie deelnemen. Leden van Historische Kringen in de provincie Utrecht kunnen zich opgeven bij de Stichtse Culturele Raad door de deelnemersprijs over te maken op giro 173931 of rekeningnummer 21.84.69.136 van de Amrobank in Utrecht t.n.v. Stichtse Culturele Raad, Mariaplaats 51 Utrecht, onder vermelding van cursus geschiedenis 1980. De ontvangst van het verschuldigde bedrag betekent inschrijving voor de cursus. Mocht de cursus reeds volgeboekt zijn, dan krijgt u daarvan bericht en wordt het geld teruggestort.

Kweekhoven der wijsheid

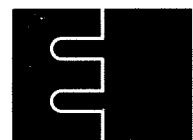
Onder deze titel verschijnt in de Stichtse Historische Reeks een studie van dr. E. P. de Booy over het basis- en vervolgonderwijs in de Utrechtse steden van 1580 tot begin 19de eeuw. Het eerste exemplaar zal op donderdag 13 maart a.s. om 15.30 uur in museum Flehite aangeboden worden. Meer gegevens over deze uitgave en de andere delen in de serie Stichtse Historische Reeks zijn in dit blad bijgesloten. De inschrijving voor het boek van mevrouw De Booy is verlengd tot 1 maart.

ElectroVanGeet

ontwerpt en installeert
electrotechnische projecten

42 jaar electro geniek

Electro Van Geet B.V.
Nijverheidsweg Noord 95
3212 PL Amersfoort
tel. 033-35121

Uitnodiging

Weet U eigenlijk wel wat U voor Uw geld kunt verlangen? Een echte SieMatic inbouwkeuken! Een keuken, die tot voorbeeld werd. Een bestseller. Maak kennis met de SieMatic. Persoonlijk! Bezoekt onze keuken showroom.

SieMatic

BV Bouwmaterialenhandel

v.d. Donk & Romeijn

Havenweg 5 Amersfoort
Telefoon 033-16946)

de algemene boekhandel

leusderweg 184-186

amersfoort

AMERSFOORTSE KREDIETBANK

VOOR:

- uw persoonlijke lening
- uw doorlopend krediet.

Geen winstoogmerk, deskundig advies,
snelle beslissing, uw belang staat voorop
... vandaar naar de A.K.B.

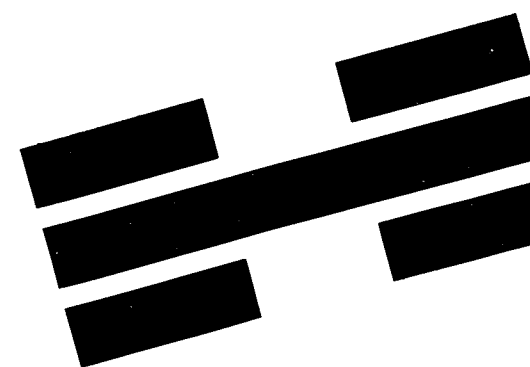
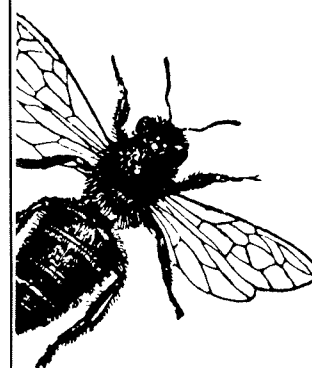
Vraag vrijblijvend inlichtingen!

Hoofdkantoor:
Eemstraat-Oost 58, Amersfoort.
Telefoon 033-16527, 36576 en 17400.

Geopend:
maandag, dinsdag, woensdag en vrijdag
van 8.30-12.00 uur en van 13.30-16.30 uur;
donderdag van 8.30-12.00 uur en van 13.30-20.00 uur.

LET OP DE KOSTEN!

Alleen
een bij
bouwt beter
dan

Heilijgers / Amersfoort

**Wie een
medicijnkastje heeft,
zet er Norit in**

Norit is een vertrouwd middel bij maag- en darmstoornissen. Bovendien kan Norit levensreddend zijn bij vergiftigingsgevallen. Het hoort in elk medicijnkastje thuis. Norit behoudt zijn heilzame kracht. Vraag Norit aan Uw apotheker of drogist.

NORIT